

N:o 24.

Af herrar **Sandwall** och **Hedenlund**, *om vidtagande af åtgärder för realskolans i Borås förändring till högre allmänt läroverk med realgymnasium.*

Då den stora frågan om reformering af våra allmänna läroverk och utbildningen af desamma senast — vid 1904 års riksdag — stod på dagordningen, kommo en del orters lokala behof och önskemål i fråga om dessa undervisningsanstalter i kollision med de allmänna riksintressena härutinnan. Bland de orter, som genom nämnda Riksdags beslut icke fingo sina önskemål om inrättande å respektive ort af högre allmänt läroverk uppfyllda, intog, såsom ock allmänt från olika håll erkändes, Borås främsta rummet.

Enligt beslut den 9 maj 1901 ingåfvo stadsfullmäktige i Borås till Konungen en underdånig ansökan om att därvarande lägre allmänna läroverk måtte ombildas till högre allmänt läroverk, till stöd för hvilken framställning stadsfullmäktige åberopade, förutom åtskilliga ekonomiska och intellektuella fördelar för staden Borås, hufvudsakligen följande omständigheter: stadens enastående snabba tillväxt och därmed förenade ökade betydelse för omkringliggande landsdelar och hela landet; det stora antalet af lärjungar vid läroverket och den hastiga stegringen i detta antal under de senare åren; stadens egenskap af gammal centralpunkt i ett vidsträckt, år från år tilltagande område med en talrik befolkning och stora fabriks- och industrisamhällen, förbundna med staden genom järnvägar, som där hafva sina ändpunkter; frånvaron af högre allmänna läroverk annat än på långa afstånd från de trakter, som i Borås hafva sin hufvudort; den omständigheten att icke någon svensk stad af Borås' betydelse saknar högre läroverk och att omkring 20 städer, mindre än Borås,

äga sådant; sannolikheten af att staden blir garnisonsort och därigenom ytterligare tillväxer och särskildt tillföres befolkningselement, som för sina barn hafva behof af ökad undervisning; samt slutligen den stora kostnad, uppgående till 216,000 kronor, som staden vidkännts för uppförande af en ny läroverksbyggnad, afsedd och tillräcklig för att inrymma ett högre allmänt läroverk.

Denna stadsfullmäktiges framställning remitterade Kungl. Maj:t till dåvarande läroverkskommittén, som dock i sitt betänkande af principiella skäl ej fann sig kunna förorda densamma, utan föreslog, att allmänna läroverket i Borås, i likhet med flertalet andra fem-klassiga läroverk, skulle ombildas till en sex-klassig realskola. Samma ståndpunkt intog ock dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, och Kungl. Maj:ts proposition till 1904 års Riksdag angående ändrad anordning af af rikets allmänna läroverk m. m. öfverensstämde härutinnan med läroverkskommitténs förslag.

Med anledning häraf väckte undertecknad Sandwall m. fl. i Första Kammaren och dåvarande representanten för Borås' stad i Andra Kam-maren, rektorn vid tekniska elementarskolan i Borås, P. A. Bengtsson m. fl. lika lydande motioner om Borås' allmänna läroverks förändring till högre allmänt läroverk med realgymnasium. Det särskilda utskott, som vid 1904 års riksdag tillsattes för läroverksfrågan, afstyrkte emellertid motionerna och tillstyrkte Kungl. Maj:ts proposition härutinnan, och blef motionen af båda kamrarna afslagen. Det erkändes dock från olika håll, att Borås vore, på grund af sin betydande folkmängd, väl förtjänt af att erhålla ett högre läroverk, och att dess läroverk med hänsyn till lärjungeantalet vore så pass utveckladt, att dess ombildning till högre läroverk mycket väl kunde försvaras.

Uti sitt betänkande framhöll läroverkskommittén den grundsatsen, att läroverk, som visa sig vara af behovet påkallade, böra helt och hållet bekostas af staten, och att lärjungeantalet, såsom bästa mätaren af hvarje särskildt läroverks betydelse, bör läggas till måttstock för läroverkets behöflighet.

Lärjungeantalet vid läroverket i Borås har alltjämt stigit och är innevarande vårtermin 223. Läroverket är alltjämt rikets största realskola, om man frånser de i Stockholm och Göteborg. Öfriga realskolor hafva mellan 103 och 154 lärjungar, hvilka siffror torde belysa storleken af Borås' realskola jämförd med de öfriga. Sålunda var lärjungeantalet höst-terminen 1906 i Borås' realskola 222, under det att realskolorna i

Eskilstuna, Landskrona och Sköfde, som i detta afseende komma Borås närmast, endast hade respektive 154, 149 och 149 lärjungar. Till lärjungeantalet i realskolan i sistnämnda stad kommer dessutom ett antal af 10, tillhörande en på kommunens bekostnad därstädes anordnad första gymnasiering.

Ännu mera anmärkningsvärdt ter sig förhållandet vid en jämförelse med de högre läroverken. Boråsläroverket hade nämligen sistlidna hösttermin uti klasserna 1—6 (»realskolan») större elevantal än 13 (säger tretton) af de högre läroverken, nämligen uti Kristianstad, Härnösand, Skara, Karlskrona, Luleå, Ystad, Nyköping, Umeå, Hudiksvall, Vänersborg, Västervik, Visby och Strängnäs, hvilka läroverk uti nämnda klasser hade respektive 221, 212, 211, 196, 186, 183, 163, 149, 144, 139, 137, 111 och 90 lärjungar, allt höstterminen 1906. Det må äfven framhållas, att Borås' läroverk uti klasserna 1—6 har större elevantal än som förekommer uti både realskolan och gymnasiet, d. v. s. i *hela* läroverket, vid de högre läroverken uti Västervik, Hudiksvall, Visby och Strängnäs, hvilka för höstterminen 1906 i sin helhet hade respektive 199, 189, 169 och 118 lärjungar. De högre allmänna läroverken i Vänersborg, Nyköping, Ystad och Umeå hade i sin helhet samma termin respektive 234, 238, 247 och 248 lärjungar, alltså siffror, som obetydligt öfverstiga Borås' läroverks lärjungeantal för endast klasserna 1—6.

Det torde äfven böra anmärkas, att Borås ej har det lockmedel för rekrytering af lärjungar från landsbygden som de högre läroverken äga genom att bereda lärjungarna möjlighet att fortsätta ända till studentexamen vid samma läroverk, en omständighet som förorsakar, att lärjungar tillhörande Borås' läroverksområde äfven i klasserna 1—6 förekomma i de högre läroverken i Skara, Vänersborg och Göteborg. Erhölle Borås ett högre läroverk, skulle alltså på läroverkets alla stadier en ökning af lärjungeantalet komma att äga rum.

De ofvan meddelade jämförelserna mellan lärjungeantalet sistlidna hösttermin vid läroverket i Borås och det i en del andra orters allmänna läroverk torde otvetydigt ådagalägga, att tiden måste anses vara inne för en utvidgning af läroverket i Borås. Den ofvannämnda läroverkskommittén anförde bland andra skäl för sitt afstyrkande af Borås' läroverks ombildning till högre läroverk äfven den omständigheten, att den ansåge, att Borås' tekniska elementarskola för en stor del af läroverkets lärjungar borde kunna fylla behofvet af fortsatt utbildning. Erfarenheten visar emellertid, att flertalet af de lärjungar, som efter godkänd afgangspröfning under de

senaste åren utgått ur läroverkets femte (och, sedan dylik inrättats, sjette) klass, fortsatt vid högre allmänna läroverk, medan en mindre del öfvergått till tekniska skolan. Det må vara sant, att den väsentliga innebörden med den senaste läroverksreformen var det lägre läroverksstadiets omdaning i syfte att bättre än hittills tillgodose läroverkets uppgift att bibringa allmän medborgerlig bildning och införandet af en afgangsexamen, medförande viss kompetens, å detta stadium, den s. k. realskoleexamen. Men äfven om införandet af en dylik examen gifvetvis kommer att medföra minskning af lärjungar på läroverkens högre stadier, en uppgift som den ock är satt att fylla, följer däraf ingalunda med nödvändighet, att man på denna grund längre bör uppskjuta utvidgningen af ett lägre läroverk å en ort, där erfarenheten otvetydigt gifver vid handen, att ett högre läroverk är af behovet synnerligen påkalladt.

Borås' stads folkmängd har under de senaste 25 åren ungefärligen fyrdubblats och uppgick den första januari innevarande år till 19,530, och intog Borås i afseende på invånarantalet vid 1906 års slut det tolfte rummet bland Sveriges städer. Icke mindre än 21 bland de 32 städer, uti hvilka högre allmänna läroverk finnas, hafva lägre invånarantal än Borås, hvartill kommer, att ingen af nämnda 21 städer kan förete en med Borås jämförlig utveckling under de senaste årtiondena.

Borås utgör hufvudorten icke blott i industriellt utan äfven i kulturellt hänseende för södra delen af Älfsborgs län, omfattande Marks, Vedens, Bollebygds, Kinds, Redvägs, Ås och Gäseneds härad. Denna del af länet, för hvilken Borås utgör centralpunkten, mera nu om möjligt än förr, dels på grund af den allmänna industriella utvecklingen, dels på grund af de fyra järnvägar, som uti Borås från olika håll sammanlöpa, är äfven Borås' läroverks naturliga lärjungeområde och har jämte städerna Borås och Ulricehamn ett invånarantal, som uppgår till omkring 140,000, eller just det invånarantal, som i medeltal belöper sig på hvarje högre läroverk inom riket.

Såsom stadsfullmäktige i sin ofvannämnda hemställan till Kungl. Maj:t anförde, har på stadens bekostnad ett nytt tidsenligt läroverkshus nyligen uppförts, afsedt att inrymma äfven ett högre läroverk. Alla de skäl, som stadsfullmäktige i sin nämnda framställning 1901 anförde, ha under de år, som gått sedan dess, alltjämt vunnit i styrka. Och har under gårdagen Kungl. Maj:t fattat beslut om Älfsborgs regementes förläggning till Borås, genom hvilket förhållande gifvetvis staden kommer att ytterligare tillväxa i folkmängd och betydelse och läroverkets lärjungeantal ökas.

Dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anvisade vid 1904 års riksdag Borås ett sätt att erhålla ett högre läroverk: att kommunen på egen bekostnad själf toge initiativet därtill. På det sättet förskaffade sig Ystad ett högre läroverk, och måhända manar exemplet till efterföljd. Men såsom det särskilda utskott, till hvilket läroverksfrågan vid 1904 års riksdag hänvisades, med rätta framhåller i sitt utlåtande, kan detta, om dylika grunder skola tillmätas en alltför stor betydelse, leda in på en betänklig väg, såväl för samhällena själfva, som lätt kunde frestas till uppoffringar öfver förmågan i hopp att erhålla ett högre läroverk, som för statsverket, hvilket förr eller senare finge öfvertaga de sålunda till en början på kommunernas bekostnad utvidgade läroverken.

Ursprungligen framställdes önskemålet beträffande det högre läroverk, som vore i Borås af behofvet påkalladt, så, att det skulle vara försedt med både latin- och realgymnasium, men inskränkte sig motionärerna vid 1904 års riksdag, i likhet med en senare framställning af stadsfullmäktige, äfvensom domkapitlet i Skara, till att föreslå läroverkets ombildning till högre läroverk med realgymnasium, och inskränka äfven vi oss till samma önskemål.

På grund af hvad vi sålunda anført, få vi härigenom hemställa,

att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för realskolans i Borås förändring till högre allmänt läroverk med realgymnasium och till nästa års Riksdag inkomma med de framställningar, som däraf betingas.

Stockholm den 26 januari 1907.

Alfred Sandwall.

Ax. Hedenlund.